

ASPECTE PRAGMATICE ALE NUMELOR DE ACȚIUNE

*Ludmila FUIOR**Catedra Limba Franceză*

Notre article propose un regard sur les fonctions pragmatiques des noms d'action et des verbes formés à partir d'une base commune. Nous sommes d'avis que la fonction pragmatique du nom d'action est la référence, car le nom identifie l'entité dont on parle, tandis que la fonction pragmatique du verbe est celle de prédication, parce que le verbe attribue une propriété à l'entité. Les problèmes généraux exposés dans l'étude portent sur le calcul du sens lexical, sur l'aspect pragmatique du nom d'action dans la sémantique du concept et dans la sémantique du discours. L'analyse du phénomène nous conduit à la constatation que deux mots qui appartiennent à deux classes morphologiques distinctes conçoivent différemment la même réalité. Nous avons essayé de mettre en valeur le fait que les noms d'action sont par leur nature neutres et que divers types de contextes imposent une interprétation différente.

În literatura de specialitate, care studiază raportul dintre nume și verb, numele de acțiune primesc o definiție calificată drept „verbală”, ceea ce se explică prin faptul că înțelesul lor se precizează cu ajutorul contextelor. Nu putem aplica la aceste nume calificativul „ostensiv”, care presupune indicarea directă a referentului. Un nume de acțiune se definește semantic prin referire la verbul corespunzător (*alergare* „acțiunea de a alerga”), iar atunci când baza verbală nu există într-o limbă, se recurge la metoda descriptivă a înțelesului de tip verbal.

Ideea că numele de acțiune exprimă conținutul semantic specific unui verb de acțiune ridică două probleme majore: echivalența substantiv-verb și definirea conceptului „acțiune”.

În interpretările moderne de semantică logică, substantivele și verbele sunt considerate ca parte a clasei „semnelor descriptive generale”: designatum-ul lor (ceea ce ele semnifică) este o mulțime de obiecte (extensiunea) și un concept general (intensiunea), conținând trăsăturile definatorii (esențiale) comune obiectelor ce alcătuiesc extensiunea; altfel spus, ce „cad sub” conceptul respectiv.

Cercetările recente au demonstrat că două cuvinte aparținând la clase morfologice (părți de vorbire) distincte conceptualizează diferit una și aceeași realitate. William Croft a arătat că numele (substantivul) și verbul se corelează prototipic cu „funcții pragmatice” distincte [1]. Pornind de la concepția lui John Searle asupra actelor de vorbire [2], Croft definește funcțiile pragmatice ca acte analoage cu cele ilocuționare, argumentând prin faptul că ele organizează informația în vederea comunicării ei. **Funcția pragmatică a numelui este referința**, numele identifică entitatea despre care se vorbește. **Funcția pragmatică a verbului este predicția sau predicarea**, căci verbul atribuie o anumită proprietate unei entități, enunță ceva despre o entitate. Preluând o idee a lui John A. Dubois, Croft susține că actul de referință, asociat cu numele, include deschiderea unui „dosar cognitiv”, în sensul că stabilirea referentului pentru o anumită entitate (nou-introdusă în discurs) se face cu ajutorul unor entități subsecvente definite (cu referent cunoscut, specificat, individualizat) [3]. O afirmație similară poate fi propusă pentru conceptul „continuitate tematică” sau „continuitate topică”, propus de Talmy Givón [4].

În general, topicalitatea se corelează cu caracterul definit al unui nominal. Un referent indefinit, introdus în discurs, poate fi codificat ulterior ca definit, deoarece receptorul îl va identifica în mod neechivoc, cu ajutorul contextului. În acest sens se poate vorbi despre o anumită predictare (sau predictabilitate) a referentului. Actul de predicție nu implică deschiderea unui „dosar cognitiv” sau continuitatea tematică. Aceasta ar fi diferența funcțională (cognitivă) dintre nume și verb. Mai simplu spus, numele de acțiune se referă la o acțiune (numește acțiunea), în timp ce verbul atribuie o proprietate (acțiunea) unui obiect, prin predicție. În construcțiile nominale (sau nominalizate), acțiunea e concepută ca fiind ceva la care vorbitorul se referă; în construcțiile verbale, acțiunea este concepută ca fiind ceva ce se enunță despre un obiect (despre o entitate).

Un punct de vedere nuanțat a fost formulat din perspectiva calculului funcțiilor [5]. Numele de acțiune și verbul pot fi interpretate ca funcții (adică, ar exprima proprietăți atribuite prin predicție unor obiecte sau unor clase de obiecte numite *argumente*).

Verbele cu o singură semnificație denumesc o acțiune concretă, iar numele preia acest tip de acțiune.

<i>capsuler</i>	<i>capsulage</i>
1. Recouvrir d'une capsule	1. Action de capsuler le goulot d'une bouteille.
<i>allaier</i>	<i>allaitement</i>
1. Nourrir de son lait	1. Action d'allaier
<i>gesticuler</i>	<i>gesticulation</i>
1. Faire beaucoup de gestes.	1. Action de gesticuler.

În unele exemple înaintea definiției verbului este indicată terminologia, tehnologia, grafia. Cuvântul derivat păstrează această semnificație.

Fără a dezvolta problema controversată a definirii conceptului „acțiune”, vom adopta în cele ce urmează un punct de vedere tradițional, susținut și de unele interpretări moderne din perspectiva gramaticii/semanticii cognitive, punct de vedere pe care îl considerăm adecvat scopului urmărit în prezentul articol: „acțiunea” se opune „stării” pe baza trăsăturii numite „schimbare”. Conceptul „acțiune” include obligatoriu pe cel de „schimbare”, iar conceptul „stare” îl exclude obligatoriu. S-a susținut că predicatul semantic de „acțiune” (verbe) presupun trecerea de la atribuirea unei proprietăți la atribuirea altei proprietăți pentru același obiect, iar predicatul semantic de „stare” (verbe, adjective) atribuie în mod stabil o proprietate unui obiect în anumite circumstanțe. Alte trăsături sunt facultative, irelevante pentru a distinge acțiunile de stări: caracterul „dinamic” (faptul de a se desfășura în timp), caracterul „agentiv” (faptul de a fi inițiate de o persoană în mod deliberat), caracterul „cauzativ” (faptul de a fi efectul unei cauze) etc.

Specificul semantic și pragmatic al numelor de acțiune, adică faptul de a fi expresii referențiale ale acțiunilor (care se lexicalizează prototipic prin verbe), explică asemănările cu verbul și, în același timp, deosebirea față de substantivele prototipice (nume de obiecte în sens larg), la nivelul caracteristicilor gramaticale. Substantivele polisemantice actualizează valoarea abstractă „acțiune” în anumite tipuri de contexte. Aceste vecinătăți sunt utilizabile ca indici pentru identificarea numelor de acțiune într-un text.

Pornind de la ideea că o clasă morfologică include, pe de o parte, termeni cu trăsături apropiate de cele ale prototipului clasei și, pe de altă parte, termeni periferici, cu trăsături mai îndepărtate de cele prototipice, vom considera că numele de acțiune se situează oarecum periferic în clasa substantivelor, statutul lor gramatical fiind unul intermediar între substantiv și verb.

Substantivele nume de acțiune, din aceeași familie de cuvinte cu un verb ce exprimă lexical valorile „momentan”/„durativ”, păstrează aceste trăsături semantice, având o valoare aspectuală intrinsecă. Astfel, *l'apparition*, *l'arrivée* etc. sunt nume de acțiuni momentane, iar *la volée* etc. – nume de acțiuni durative. Numele de acțiune formate de la verbe de aspect au, de asemenea, valoare aspectuală intrinsecă: *le commencement*, *continuation* etc. Alte substantive exprimă contextual distincții aspectuale, specific verbale: *au moment de la préparation*.

Pornind de la ideea larg acceptată că numele de acțiune sunt, prin natura lor, neutre în ce privește diateza (exprimă noțiunea abstractă de acțiune în afara opozițiilor de diateză), Andreas Blinkenberg, care a examinat problema stadiului modern al francezei [6], a arătat că anumite tipuri de contexte impun o interpretare aparte. De exemplu, în vecinătatea adjectivelor ce corespund subiectului acțiunii din structura verbală (fr. *la condamnation chinoise* „condamnarea chineză”), numele de acțiune (*la condamnation*) are valoare activă; în vecinătatea construcțiilor cu prepoziția fr. *par* „de către”, care introduce substantivul corespunzător subiectului acțiunii din structura verbală (fr. *l'approbation du projet par le conseil* „aprobarea proiectului de către consiliu”), numele de acțiune (*l'approbation*) are valoare pasivă. Există construcții ambigue în această privință (fr. *l'amélioration du niveau de vie* „ameliorarea nivelului de viață” = „cineva ameliorează nivelul” sau „nivelul este ameliorat”). În general, numele de acțiune sunt polisemantice.

Distincția cel mai dificil de precizat teoretic și contextual este cea dintre valorile „acțiune” și „faptul de a face acțiunea”:

<i>équiper</i>	<i>équipement</i>
1. Munir du nécessaire en vue d'une activité déterminée	1. Action d'équiper
	2. Tout ce qui sert à équiper
	3. Ensemble des objets nécessaires a un militaire, a une troupe pour faire campagne
	4. Ensemble de l'armement et du matériel nécessaire a la mise en oeuvre engin de combat.
	5. Ensemble du matériel industriel d'une entreprise, d'une nation, d'une région.

Derivatul *équipement* realizează sensul acțiunii verbului *équiper*. Al doilea sens desemnează materialul necesar pentru desfășurarea acțiunii. Al treilea și al patrulea sens denumesc sensul comun al obiectelor și al armelor pentru realizarea acțiunii și ține de lexicul militar. Al cincilea sens la fel se referă la sensul comun, însă se întrebuițează în lexicul industrial.

Cuvântul derivat poate primi sensul de „preț”.

Noile sensuri pe care le primește numele de acțiune plasează cuvântul dat într-o terminologie concretă. De exemplu:

<i>divertir</i>	<i>divertissement</i>
1. Amuser. créer	1. Action ou moyen de divertir, de s'amuser
2. Se. S'amuser, s'égayer	2. Theatr. Intermède de danse, de chant etc. pendant un entracte.
	3. Choreog. Dans un ballet classique série de danses, généralement placées a la fin du dernier acte.
	4. Grande pièce choreographique introduite dans un opéra

Derivatul *divertissement* realizează ambele sensuri ale verbului într-o singură din variantele lexico-semantice. A doua variantă lexico-semantică reprezintă un termen teatral, a treia – unul coregrafic.

Verbul *harnacher* are un sens larg vorbit.

<i>harnacher</i>	<i>harnachement</i>
1. Mettre le harnais à.	1. Action de harnacher.
2. Fam. Accoutrement d'une façon grotesque.	2. Ensemble des pièces qui composent le harnais.
	3. Accoutrement grotesque.

Substantivul *harnachement* a realizat prima semnificație a verbului în prima variantă lexico-semantică, iar a doua variantă lexico-semantică a verbului este realizată în a treia variantă lexico-semantică a derivatului. A doua variantă lexico-semantică a substantivului nu este motivată de sensurile verbului și desemnează „sensul comun al obiectului” necesar pentru realizarea acțiunii.

Semnificația derivativă este un sens complex, compus ca structură, care denumește tipul unei posturi ce se constituie între structurile determinate ale componentelor unui derivat. Semnificația derivativă este transmiterea informațiilor sub astfel de raporturi care pot fi remarcate între bază și derivat.

Structura semantică a cuvântului cuprinde toate semnificațiile lui, adică planul semantic al cuvântului.

Unele nume de acțiune în limba română se înregistrează cu sensuri speciale în anumite tipuri de texte. De exemplu, *greșeală* „faptă, acțiune etc. care constituie o abatere (conștientă sau involuntară) de la adevăr, de

la ceea ce este real, drept, normal, bun (și care poate atrage după sine un rău, o neplăcere)". Ca aspect particular al modificărilor de sens, ce însoțesc în general trecerea cuvintelor din limbajul curent într-o terminologie, Al.Andriescu a arătat că unele infinitive substantivale lungi, utilizate în terminologia științifică și tehnică, exprimă un sens special, diferit de cel al verbului de bază, cum ar fi, *a evacua* „a îndepărta ceva de pe un anumit loc", *evacuare* „fază din ciclul mașinilor cu arderi interne, eliminarea gazelor de ardere din rotorul unei turbine cu gaze" ș.a. [7].

Contrar tendinței de a folosi numele de acțiune cu alte sensuri lexicale și contrar tendinței spre ambiguitate, în prezent se constată revenirea numelor de acțiune (mai ales a infinitivelor lungi) la valoarea abstractă de „acțiune", exprimată în contexte nonambigue. Frecvența substantivelor cu acest sens este mare, în special în limbajul presei: *operațiuni de căutare, posibilități de manevră*.

Unele nume de acțiune îndeplinesc o funcție onomastică, adică au devenit nume proprii ori au intrat în alcătuirea numelor proprii: antroponime (*Acreală, Pârjol, Pomană, Spoială, Victoria*), nume geografice și teritorial-administrative (*Câmpul Regenerării din Islaz, Victoria, Calea Victoriei, Unirea, Piața Unirii*), denumiri de monumente, de instituții, de întreprinderi, de asociații (*Arcul de Triumf, Banca Română pentru Dezvoltare, casă de cultură, Unirea – hotel, magazin, Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului*), nume de titluri oficiale și onorifice, de ordine, de medalii (*Ordinul Gloria Muncii*), nume de sărbători laice și religioase (*Schimbarea la Față*), denumiri ale evenimentelor sau ale perioadelor istorice (*Unirea Principatelor, Renașterea*) etc.

În concluzie vom insista asupra faptului că, în planul conținutului semantic, numele de acțiune se caracterizează prin anumite particularități de intensiune și de extensiune, semice și contextuale. Această constatare explică rolul particular al numelui de acțiune în actul de comunicare.

Referințe:

1. Croft W. Despre raportul dintre codificarea lingvistică și conceptualizare, 1991, p.108.
2. Croft W. Pentru distincția nume/verb din perspectivă cognitivă, 1991, p.51, 100; *a se vedea* și Langacker R. Nouns and verbs // *Language*, 1987, apud Croft, 1991, p.104. Cf. și distincția adjectiv/substantiv (abstractul calității) la Vasiliu E., 1990.
3. Croft W. Syntactic Categories and Grammatical Relations. *The Cognitive Organization of Information*. - Chicago and London, 1991.
4. Givón T. Syntax. A functional-typological introduction. Vol.I, 1984; vol.II, 1990. - Amsterdam/Philadelphia.
5. Reichenbach H. *Elements of Symbolic Logic*. - New York, 1966.
6. Blinkenberg A. Le problème de la transitivité en français moderne. *Essai syntacto-sémantique*. - København, 1960.
7. Andriescu Al. Numirea acțiunilor prin infinitive lungi substantivate în terminologia științifică și tehnică // *LR*, III, 1954, nr.3, p.83-90.

Prezentat la 31.05.2012